

seist teostest tuleb nimetada »Wagien« (Tartu, 1868), Torma klk. ja selle ümbruse etnograafiliste, rahvaluuleliste ja ajalooliste ainetega, »Baltische Skizzen« I—II (Tartu, ja Peterburi, 1853—55, IV tr. Tallinna, 1904), kodumaa olude kirjeldus XIX a. s. I veerandil, »Neue Balt. Skizzen« (Helsingi, 1872) »Dorpats Grössen u. Typen vor 40 Jahren« (Tartu, 1868), »Hallerlei nurrige Sichten un soterkleichen. Erzählungen im Halbdeutschen u. gebundener Rede« (Tartu, 1900). Ajakirjanduses on S. peale muu avaldanud kirjutisi »Kalevipojast«, soome rahvaluulest ja Soome oludest.

B. M. 1896, lisa, lk. 167—96, 233 j.; ülalmainitud »Balt. Skizzen« IV (1904), lk. IV—V; *Alb. acad.* 2235; EÜS-i alb. I (1889), lk. 38; V. Reiman, Kivid ja kilud I (1907), lk. 47; Kampmann, Peaj. II, 19; E. Kirj. 1920, lk. 360—66; Post. 1925, nr. 131 (M. J. Eisen); Revaler Botte 1925, nr. 104. *M. J. E.*

SCHULZENBERG, Martin, põllumees ja seltskonnategelane, sünd. 21. X 1865 Pöögles Pärnumaal põllumehe pojana, kasvas üles Kavastus Tartumaal, õppis Tartu reaalkoolis ja oli päriskohal omanik Kavastus, kus teotse ühtlasi kohalikes seltses ja ühinguis kuka valla-omavalitsuse alal. A. 1906 valiti ta Liivimaa kindralkuberneri juures moodustatud erinõukogu liikmeks ja a. 1908 Liivimaa talurahva esindajana Vene III riigivolikogu saadikuks. Peterburis jäi S. a. 1911 haigeks ja suri 4. I 1912 Tartu kliinikus.

Post. 1912, nr. 3. j. m. *A. J.*

SCHWARTZ, Johann Georg, koolikirjanik, sünd. 13. VI 1793 Riias, õppis. aa. 1812—14 Tartu ülikoolis ja sai kirikuõpetaja-kandidaadiks a. 1818, olnud enne seda Ruhjas ja Väandras koduõpetajaks. A. 1820 kutsuti ta Põlva klk. abiõpetajaks, kus ta alles a. 1838 pääsis ordinaariuseks. Aa. 1840—49 toimis ta ühtlasi koolirevidendina, oli Õp. E. S.-i liige 1859. a.-st peale ja suri 7. III 1874 Põlvas. S. andis välja tähtsat eestikeelset õpperaamatut »Koli-ramat«, mis kaheksas andes ilmus aa. 1852—61 ja millest tema enda kirjutatud olid: »Koli-ramat. Essimenne jaggo. Lühhikenne õppetuse õigest kirjutamisest« (Tartu, 1852, VI + 32 lk.; tallinna murdesse tõlkinud E. F. Lossius [vt.]); II ande lõpul olev lisa »Katsumiste selletus ehk ärra-arwatud numrid, mis arwamisramato eksemplid peawad rehkendamisse läbbi wälja andma« (Tartu, 1853, 30 lk.); »K.-r. Kues jaggo. Wisika, ehk õppetuse lodud asjade issewisidest ja wäggedest« (Tartu, 1855, 106 lk.; tartu murdest kirjakeelde tõlkinud C. G. Reinthal [vt.]); »K.-r. Seitmes j. Sündinud asjade juttustaminne« (I—II Tartu, 1858—61, 358 lk.; üldise ajaloo õpperaamat).

S.-i sulest ilmus veel a. 1873 õpperaamat »Eesti laste söbber« (131 lk.).

Recke-Napiersky IV, Beise II; Napiersky, Pred.-Lex. III, Keussler, Forts. 139; Ulmann, Mitt. XXX, 481—98; Winkelmann II, nr. 11304. *A. S.-te.*

SCHWELLE, Johann, vanemaid eesti soost rahvakirjanikke, sünni- ja surma-a. teadmata, oli XIX a. s. II veerandil koolmeistriks arvatavasti Lõuna-Tartumaal või Võrumaal. Tema sulest on aa. 1838—52 ilmunud Tartus 15 eestikeelset rahvaraamatut, pea kõik tõlked saksa keelest, suurem osa vaimuliku süga ja lõunaestimurdelised; need on: 1. »Johann Bunjani ello-käük nink mönne kauni pühhä kirjä römustamise neile pattu üllestunnistajille nink kahhitsejille« (1838, 16 lk.), 2. »Waimolik Tee-Juhhataja neile nõrkule Tee-käüjile Zionimäe pole« (1839, 46 lk.), 3. »Sündinud luggud wannembide söamelikkust nink tullitset armust laste wasta nink muud hüwuiusse eenkojod« (1839, 2+14 lk.), 4. »Önnisteggija Kopputaminne Innimiste Söame-usse een« (1839, 47 lk.), 5. »Kostotawad Usklikku-Söame-Kinnitamissed, kumbe eggäuts, Jummalauwus nink omma henge kaswus, eggalajal woip prukida« (1840, 47+2 lk.), 6. »Griseldis ja Markgraf Walter« (1843, 27 lk.; Wilh. Nedatzi järele), 7. »Mönned juttud nortele ja wannadele armsaks aja wiiteks« (1844; I—III à 32 lk.); 1. »Wei-ke wenne keli ABD-ramat, meie armsa Tallo-rahwa kassuks« (1844, 32 lk.; ainult tähestik ja väike sõnastik), 9. »Wäekauba wisil Abiellusse-Sundiminne, mis tuhhat kolme saa aasta eest on sündinud« (1844, 45 lk.), 10. »Wäega armas Waimolik Oppetusse-, nink Eenkojo-ramatokenne« (1846, 16 lk.), 11. »Illus Kullane Pegel ehk wäga ligutawa nink tullulikko-juttu norele rahwale. nisammute ka egga eälisse innimissele oppetusses nink kostotamisses« (1847, 4+60 lk.), 12. »Se hä Neitsik Armelle-Nikolas, temma eggapäiwane käük Jummalaga nink pallaw auw Kristusse wasta«, ja »Luggeda Koolja man, Walwjile nink ka kui kooljat kirsto pantas« (1850, 36 lk.), 13. »Wäega tullolikko nink kennad, õppetlikkud laulud nink juttud« (1850, 54 lk.), 14. »Kuus waimolikko laulu« (1852, 32 lk.), 15. »Kaunid wastsed lustilikkud römo-laulud nink üts illus ennemuistne jut« (1852, 45 lk.; siin leidub paari vist algupärase ilmaliku laulu seas ka üks eesti rahvalaul, nr. 17).

Kampmann, E. van. ilukirj., 89—92.

A. S.-te.

SCHÜDLÖFFEL, Gustav Heinrich, vanema põlve eesti kirjanik, sünd. 2. X 1798 Jõe-lähtmes Saksimaalt põlvneva kirikuõpetaja Georg Friedr. S.-i pojana, õppis aa. 1817